

ROMÁNIA TUDATOS TÉRSÉGI SZEREPVÁLLALÁSA
CONCIOUS TERRITORIAL ENGAGEMENT IN THE CASE OF ROMANIA

Botos Attila

egyetemi adjunktus

Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Politika-, Közigazgatás-és Kommunikációtudományi Kar,
Közigazgatási és Közszolgálati Menedzsment, Sepsiszentgyörgyi Tagozat

E-mail: botosattila72@yahoo.com

Összefoglalás

Románia tudatos térségi szerepvállalásának vizsgálatához az alábbi fogalmak, törvények megértésére, kibontására, elemzésére, különböző elméletek bemutatására, értelmezésére volt szükségem: a regionális politika fogalmának értelmezése, a területi kohézió céljai, melyek a városok szerepe, funkciói, melyek a területfejlesztés elvei, illetve célkitűzései. Továbbá, a regionális fejlesztésről, területrendezésről, urbanisztikáról, településhálózatról szóló törvényeket, a területi közigazgatásról szóló törvényeket mutattam be és elemeztem, majd meghatároztam a vonzáskörzet fogalmát, valamint az oktatás, a felsőoktatás és a kultúra szerepét a térségben, a társadalomban.

Abstract

As for the purpose of my project, I chose the following topic, since the thought of it has always kept my mind occupied, whereas questioning what sort of regional tasks does Romania has to deal with, which are those regional roles, that show within the teaching system, the higher teaching institutions as well as within our culture. The regional development and the spatial planning's, the urbanism subjects have got my interest most of all, to collect several informations and to do my researches on.

With the completion of my theoretical and practical researches my purpose has been to establish – as a result – what are those regional tasks that Romania takes in order to fulfil the citizens' expectations and requirements.

Kulcsszavak: *Térségfejlesztés, területfejlesztés, urbanisztika*

JEL besorolás: *R51*

LCC: *JN*

Bevezetés

Témaválasztásomban az motivált, hogy mindig is érdekelt, hogy az ország, Románia, ahol élek milyen térségi feladatokat lát el. Érdeklődésemet a regionális fejlesztés, a területrendezés és az urbanisztika keltették fel, ezért gyűjtöttem információkat és végeztem kutatásokat ezen a témán belül.

Románia tudatos térségi szerepvállalásának vizsgálatához az alábbi fogalmak, törvények megértésére, kibontására, elemzésére, különböző elméletek bemutatására, értelmezésére volt szükségem: a regionális politika fogalmának értelmezése, a területi kohézió céljai, melyek a városok szerepe, funkciói, melyek a területfejlesztés elvei, illetve célkitűzései. Továbbá, a regionális fejlesztésről, területrendezésről, urbanisztikáról, településhálózatról szóló törvényeket, a területi közigazgatásról szóló törvényeket mutattam be és elemeztem, majd

meghatároztam a vonzáskörzet fogalmát, valamint az oktatás, a felsőoktatás és a kultúra szerepét a térségben, a társadalomban.

Ahhoz, hogy megállapíthassam, hogy mennyire tudatos Románia térségi szerepvállalása szükségesnek véltem megvizsgálni azokat a kritériumokat, amelyek a legjobban befolyásolják vagy meghatározzák a térség fejlődését, a térség lakosságának elégedettségét és helybenmaradását, valamint a lakosság szükségleteit. Ezek a kritériumok a megfelelő bérszínvonal, kvalitásnak megfelelő munka, jó közlekedésföldrajzi helyzet, illetve az egészséges környezet. Ezek azok a tényezők, amelyek növelhetik vagy csökkenthetik egy város, egy térség életszínvonalát, amelyek befolyásolják a lakosság elégedettségét.

Az elméleti és a gyakorlati kutatások eredményei alapján az volt a célom, hogy következtetéseket vonjak le, arra vonatkozóan, hogy melyek azok a térségi szerepek, amelyeket Románia vállal annak érdekében, hogy a lakosság elvárásait, igényeit teljesítse. A lakosság elégedettségének elérése érdekében mit nyújt a térség, illetve mivel vonzza magához a távolabbi lakókat, végül, milyen tevékenységeket szervez és biztosít, annak érdekében, hogy az agglomerációja és a gazdasága növekedjen.

A kutatásom lényege az volt, hogy beazonosítsam, értelmezsem és mérhetővé alakítsam át azokat a problémákat, amelyeket egy adott társadalomban, egy adott területen megfigyelni szándékoztam.

A kutatási módszerek megválasztásánál azt kellett eldöntennem, hogy a kutatásom témájának milyen típusú kutatási módszer felel meg legjobban. A kutatási módszerek kiválasztásánál figyelembe kellett vennem a módszerek előnyeit és hátrányait is.

Ahhoz, hogy a kutatásom gyakorlati része megvalósult és eredményes lett, nagyon fontos követelmény volt, hogy mindenekelőtt az elméleti alapokra fektessem a hangsúlyt, amely nem más mint a téma feltárása, elméletek megvizsgálása, megértése, különböző elméletek összehasonlítása, elemzése volt. Az alábbiakban ismertetem a regionális politika fogalmát, ennek fejlesztését, a területi kohézió céljait, a kis- és közép méretű városok szerepét, területfejlesztés elveit, illetve célkitűzéseit majd a regionális fejlesztésről, területrendezésről, urbanisztikáról, településhálózatról szóló törvényeket, a területi közigazgatásról szóló törvényeket mutatom be és elemzem, majd kitérek arra is, hogy mi a vonzáskörzet fogalma, valamint az oktatás és a kultúra szerepe a térségben, a társadalomban.

A regionális politika a stratégiai beruházás politikája, amellyel az Európai Unió célja az, hogy biztosítsa régióinak és településeinek gazdasági növekedését, és javítsa a lakosság életszínvonalát. A regionális politika egyben az uniós országok közötti szolidaritás megnyilvánulása is, hiszen a támogatások kedvezményezettjei elsősorban a kevésbé fejlett régiók.

A regionális tudomány egyik alapvető kutatási területe a területi fejlődés tényezőinek, tulajdonságainak, jellemvonásainak meghatározása. A regionális gazdasági növekedést magyarázó elméletek az országon belüli kisebb egységek (régiók, városok) fejlődését vizsgálják, és azt próbálják megállapítani, hogy mely tényezők idézik elő egyes országrészek fellendülését, javulását, illetve leszakadását, azaz a gazdaság területileg egyenlőtlen fejlődését. (Rechnitzer, 1994, 1-11 o.)

Regionális potenciálnak nevezzük az egyes településeken, térségekben mozgósítható (endogén-térségen, régióon belüli) földrajzi, környezeti, történelmi, kulturális, társadalmi, gazdasági erőforrások összességét.

A specifikus települési, térségi adottságok megfelelő külső hatásokra működésbe, lendületbe hozhatók, és így innovatívabban, hatékonyabban járulnak hozzá az adott régió fejlődéséhez, ezáltal a térségek megújításának hordozói lehetnek. Ilyen endogén tényezők a következők:

- tőkepotenciál (rendelkezésre álló termelőbázisok és vagyon)
- munkaerőpotenciál (képzettség)
- infrastrukturális adottságok (közlekedés, oktatás)
- földrajzi helyzet
- a környezet állapota és minősége
- piaci kapcsolatok (keresleti tényezők)
- termelési hagyományok
- szociokulturális adottságok
- döntési-intézményi és hatalmi rendszer

Az endogén tényezők egymás közötti kapcsolatai és hálózatai további régióon belüli erőforrásokat alakíthatnak ki, így új lehetőségeket, dimenziókat kínálnak a regionális fejlesztés számára. Ha nemcsak egymással, hanem régióon kívüli (exogén) technikai és szervezeti innovációkkal is dinamikus kölcsönhatásba lépnek (szinergiák), akkor pedig a korárból jelentősen eltérő regionális viszonyokat teremthetnek, a térség megújul és új fejlődési pályára áll. (Rechnitzer, 1994, 1-11 o.)

A regionális fejlesztés rendkívül összetett folyamat, a gazdaság működésébe történő olyan tudatos beavatkozás, melynek célja egyrészt a fenntartható helyi fejlődés biztosítása, másrészt a lakosság életszínvonalának növelése. Az elmúlt időszakban a regionális fejlődés, településfejlesztés iránti szakmai érdeklődés Romániában megnőtt, elsősorban az Európai Unió-tagságból adódó tapasztalatok által nyújtott lehetőségek miatt. A 2007–2013 között alkalmazott regionális politika értékelése lehetővé teszi néhány előrejelző és romániai környezetben újszerű ötletek, elképzelések, koncepciók megfogalmazását.

A regionális fejlesztést szabályozó törvényben (315/2004) meghatározott regionális politikai célkitűzéseket tekintjük az értékelés alapjának. Ehhez adódnak az országos stratégiai tervdokumentumok, elsősorban a 2007–2013-as Nemzeti Stratégiai Referencia Keret (NSRK 2007–2013), amelyben öt európai finanszírozású fejlesztési elsődlegességet fogalmaztak meg. Ezek közül egy elsődlegesség kifejezetten területi jellegű (területi fejlődés támogatása), illetve egy további elsődlegességnek jelentős területi hatásai vannak (infrastruktúra fejlesztése). Nem törekszik átfogó programértékelésre, hanem a kitért célokat és a hozzárendelt mutatók értékeit vetik össze a valósággal. (Benedek, 2014, 36-38 o.)

Területi kohézió, regionális politikai célok értékelése

A regionális politika minimális szintű intézményesülésére Románia Európai Unió csatlakozását megelőzően került sor. Az 1998-ban elfogadott, majd 2004-ben újraírt regionális fejlesztési törvény a regionális politika három alapelvét (szubszidiaritás, decentralizáció és partnerség), illetve három alapcélját fogalmazza meg (regionális különbözőség csökkentése, kormányzati politika összehangolása regionális szinten, területi együttműködés támogatása).

A szubszidiaritás elvének általános értelme és célja egy bizonyos mértékű függetlenség biztosítása egy alacsonyabb szintű hatóság számára egy magasabb szintű szervvel szemben. A

hatalom különböző szintjei közötti hatáskör megosztásról van szó. Egy magasabb szintű közösség nem avatkozhat be egy alacsonyabb szintű közösség belső életébe, sőt ha a szükség úgy kívánja, támogatnia kell abban, hogy összehangolja tevékenységét a társadalmat alkotó más tényezőkkel, a közjó érdekében. A szubszidiaritás elve értelmében a döntéseket a polgárokhoz legközelebb eső szinten kell meghozni, ez biztosítja a döntések demokratikus törvényszerűségét, igazságosságát. Tehát az az elv érvényesül, hogy minden döntést és végrehajtást a lehető legalacsonyabb szinten kell meghozni, ahol a legnagyobb hozzáértéssel rendelkeznek. (Raska, 2013, 80-82 o.)

A decentralizáció fogalma értelmében, centralizáció esetén a döntés a hatalom központi szintjén történik, a decentralizáció esetében pedig a döntés és a feladatellátás az alacsonyabb szinteken (régió, megye, város vagy község) valósul meg, tehát a hatáskörök és/vagy az erőforrások áthelyeződnek a központi kormányzattól az alacsonyabb szinten lévő önkormányzatokhoz.

A partnerség fogalmával kapcsolatban elmondhatjuk, hogy a partnerség nem magyar eredetű szó, az angol „partnership” szó tükörfordításaként került be a magyar köztudatba. Jelentése: együttműködés, társadalmi részvétel. A területfejlesztésben az együttműködés azt jelenti, hogy a területfejlesztési tervezésben (települési, kistérségi, megyei, regionális, nemzeti szinteken) a fejlesztésekben, programokban érintett szervezeteknek együtt kell működniük. (Fodor, 2003, 40-45 o.)

A 2007–2013-as időszakban a kohéziós politika részesedése az Európai Unió költségvetéséből 35%-ra nőtt, ami Románia számára kedvező helyzetet teremtett. A késői csatlakozók, Románia és Bulgária az EU kohézióját gyengítették, ami hozzájárult a fejlesztési támogatások átértékeléséhez. Románia fejlesztéseit az NSRF 2007–2014 tartalmazza, amely egy kiemelt célt fogalmaz meg: Románia és az Európai Unió tagállamok közötti gazdasági és társadalmi különbségek csökkentése, 2015-ig a Gross Domestic Product (GDP) - Bruttó Hazai Össztermék vagy másnéven az életszínvonal 15-20%-os bővülésével.

A konvergencia (különböző embercsoportok életszínvonalának egymáshoz történő felzárkóztatása) célkitűzés keretében hét Operatív Programot (OP) fogalmaz meg. Ezek közül a Regionális Operatív Program (ROP) stratégiai célja a régiók kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődése. (Benedek, 2014, 36-38 o.)

Ezt további öt specifikus cél megfogalmazása támasztja alá:

- a városok társadalmi és gazdasági szerepének növelése, a policentrikus (többközpontú) fejlődés elveinek alkalmazása;
- a régiók elérhetőségének növelése, elsősorban a városi központok elérhetőségének javítása, illetve a városok és vonzáskörzeteik közötti szállítás javítása (közlekedési infrastruktúra);
- a régiók szociális, társadalmi infrastruktúrájának javítása;
- a régiók versenyképességének növelése;
- a turizmus regionális gazdasági szerepének növelése.

A meglévő társadalmi és üzleti infrastruktúra a városokban összpontosul. A regionális fejlesztés stratégiai céljához olyan specifikus célokat rendeltek, amelyek a magasabb urbanizációs szinttel rendelkező megyéket részesítették strukturálisan előnyben, ezzel hozzájárulva a regionális diszparitások (különbségek) növekedéséhez. (Benedek, 2014, 36-38 o.)

A város fogalma igen komplex jellegű, és minden ezzel foglalkozó tudományterület, vagy akár gyakorlati alkalmazás szempontjai egymástól igen eltérőek lehetnek. Léteznek egyszerűbb,

ügynevezett egykomponensű városfogalmak (pl. jogi városfogalom, statisztikai városfogalom), melyek természetüknél fogva leegyszerűsített definíciókat adnak, mégis, praktikus okokból a használatuk igen elterjedt.

A város olyan település, amelynek valamilyen (kulturális, ipari, kereskedelmi stb.) jelentőségénél fogva különleges, törvény szerint meghatározott jogállása van. A településhálózat nagyobb népességű, központi funkciókkal rendelkező, kiemelt közigazgatási jogállású tagja. Saját népességén kívül vonzáskörzetük lakóit is ellátják szolgáltatásaikkal. A városok az urbanizáció termékei, számuk a munkamegosztás kiszélesedésével, a társadalom differenciálódásával egyre növekszik. A városokra történelmi jellegük, méretük, szerepkörük szerint rendkívül nagy tarkaság jellemző, eszerint számos típusát különböztetik meg (Kovács, 2002.):

- az államigazgatási rang alapján történő besorolás (egyértelmű, könnyű elhatárolás, de országonként és időben változó)
- népességszám alapján történő besorolás (szociológusok és statisztikusok is gyakran használják a város demográfiai fogalmát, miszerint a város nagyobb népességcsoport viszonylag kis területre koncentrált állandó lakóhelye, melynek neve, közigazgatásilag lehatárolt területe van.)

A városok és falvak a munkamegosztásban betöltött szerep alapján is elkülöníthetők egymástól. Ebben a megközelítésben az alapvető városképző erő az ipar. A város és falu közti leglényegesebb különbség az, hogy a város ad otthont az ipari-, a falu pedig a mezőgazdasági tevékenységnek. Erdei Ferenc bírálta ezt a város-értelmezést sematizmusa miatt, szerinte ez csak nyugat-európai városokra igaz. Véleménye, hogy a mezőgazdasági tevékenység éppúgy lehet városképző erő, mint az iparúzés (igazolásként ausztráliai példákat hozott fel, ahol mezőgazdasági telepések alapítottak városokat).

A hagyományos városmegközelítések másik nagy csoportját a Christaller nevéhez fűződő "központi hely" elméletek képezik. Eszerint a város, központi hely, mely nemcsak mindennapi igényeket elégít ki, hanem speciális szükségleteket is. Minél ritkább egyes igények időbeni megjelenése, annál inkább központi helyet igényel a kielégítésük. A központi hely elméleti igazságát elismerjük, de azt is hangsúlyoznunk kell, hogy egyben leszűkítése is a város fogalmának, és ez a településfejlesztési gyakorlatban káros is lehet.

Erdei Ferenc is kiemelt jelentőséget tulajdonít a központi funkciónak, mondván: "*a város olyan település, amely önmagában is, és vidékével együtt is szervezett és autonóm vezetéssű társadalmi egységet alkot, és egyfelől nagyobb számú népességnek a lakóhelye, másfelől vidékére kiható központi funkcióknak a telephelye, s e szerepeknek megfelelő technikai berendezésekkel rendelkezik.*" (Kovács, 2002)

A népességszám szerinti felosztás is igen sokféle, és változó. A népességszámnak a település minőségét, műszaki, társadalmi és gazdasági jellemzőit alapvetően meghatározó szerepe tagadhatatlan, a statisztikai megközelítés pedig egyszerű és egyértelmű. További előnye, hogy lehetőséget teremt a településtípusok elhatárolására, településhierarchia képzésére.

A városok között nemcsak a lakosságszám alapján történő elosztás tükrözi a városok közötti különbséget, hiszen különbségek jelentkezhetnek a gazdasági mutatókban, a társadalmi-kulturális fejlettségben, a vonzáskörzeti funkciók ellátásában, az intézményrendszer működtetésére való képességben, a közszolgáltatások meghatározott színvonalon történő biztosításában és más téren is.

Teljesen nyilvánvaló, hogy más feladat- és hatáskörök ellátására képesek, és más vonzáskörzeti funkcióval bírnak a kis és középvárosok.

A kisvárosok számos sajátosságban eltérnek a nagyvárosoktól: a nagyvárosokkal szemben, jelentősen kisebb a munkahelyek aránya a magán- és közszolgáltatásokban, magasabb a gazdasági aktivitási ráta, kisebb a munkaképes korú diplomások aránya, kisebb azon polgárok aránya, akik ott élnek és dolgoznak helyben, kevesebb az iskoláskorú gyermekek száma, a másodlagos otthonok, nyaralók aránya viszont magas.

Néhány különböző jellemzőjük ellenére a kis- és középvárosok változatos gazdasági profillal rendelkeznek. Ugyanakkor a méretkülönbség, a lakosság szám, a gazdasági mutatók, a munkaerőpiac, társadalmi-kulturális foglalkoztatások lényeges tényezők a gazdasági diverzitásuk szempontjából. A városok növekedésével a foglalkoztatási profiljuk és a gazdasági területük tekintetében egyre sokszínűbbé válik.

A kisebb városok jellemzően specializáltabb foglalkoztatási profillal rendelkeznek. A munkahely-teremtés, szolgáltatás-nyújtás, társadalmi-kulturális foglalkoztatás, új lakosok bevonása, valamint a térségek közötti és innovációs hálózatokban való részvétel képessége nemcsak a nagyvárosokhoz viszonyított földrajzi távolságból adódik.

A település társadalmi-gazdasági szerkezete és a munkaerő területi megoszlásában rejlő potenciál a kisebb települések fontos megkülönböztető jellegzetességei. Ugyanakkor a munkaképes lakosság száma gyakran kapcsolatban áll valamely tevékenységre való specializációval (termelés, turizmus, stb.), és a város sikere elsősorban a regionális, országos vagy épp nemzetközi szinteken végbemenő gazdasági és társadalmi változásokhoz kapcsolódik. A város társadalmi-gazdasági teljesítménye összefüggésben áll számos tényezővel, melyek az alábbiak kombinációi:

- földrajzi elhelyezkedés
- makro/térségi trendek
- társadalmi-gazdasági specializáció
- történelmi fejlődés
- azon szempontok, amelyek mentén ezeket a szakpolitikai szereplők értelmezik. (Espon, 2013)

Az ESPON Town projekt eredményei alapján az európai kis- és középvárosok foglalkoztatási profilja megváltozott az elmúlt 10 évben: legalább egyharmaduk helyi gazdasága szerkezetváltáson ment át. Ezek közül azonban csak kevés próbálkozott tudatosan a helyi növekedést célzó új stratégiák kifejlesztésével és törekedett a helyi gazdasági profil megváltoztatására. Gazdasági profil alapján a kis- és középvárosok legalább három típusa azonosítható.

A kis- és középvárosok nagy része jellemzően termelési profillal rendelkezik. A legtöbb ilyen város megtartotta termelő, produktív eredetét, és a kereskedelmi áruk, szolgáltatások előállítására még mindig stratégiai jelentőségű. Az urbanizáció alacsony fokán álló térségek jelentős részére viszont jellemzőek a csökkenő jelentőségű iparágak.

A gazdaság ezen típusa főként a helyi lakosság szükségleteivel és igényeivel összefüggő tevékenységekre és szolgáltatásokra (lakhatás, közszolgáltatások, stb.) támaszkodik. Ilyen helyi gazdaságnak tekinthető a társadalmi-gazdasági szerkezet, különösen azokban a térségekben, melyek a turizmusból, a kultúrából élnek vagy nagyobb városok szomszédságában vannak. A gazdasági válságban a helyi gazdaság jelentheti a kisvárosok számára a stabilizáló tényezőt,

mivel lehetővé teszi számukra a bevétel „megtartását”, és a munkahelyek nincsenek kitéve a globális versenynek, hiszen a lakossági szolgáltatások és fogyasztás továbbra is kiegészítik a gazdaságot.

Ebben a típusban a helyi gazdaság sem a lakossági, sem a külső kereslethez nem kapcsolódik, hanem részben tudáson, innováción és kreatív tevékenységeken alapul, mint a felsőoktatás, tervezés, kultúra stb.

Ezek a városok stratégiai kezdeményezéseket indítanak a kreatív gazdaság kedvező feltételeinek (támogatások vagy adókedvezmények), illetve a helyszínek magas minőségének megteremtésére (oktatások, kisvállalkozói közegek, kulturális foglalkoztatottsági lehetőségek, stb.), ami vonzza a „kreatív” lakosságot és beruházásokhoz kötődik. Azonban az valószínűtlen, hogy az ilyen városokban a kreatív és tudásalapú profil teljesen fel tudja váltani a hagyományosabb, tradíciót követő helyi termelő profilokat, vagy domináns profillá tud válni. (Espon, 2013)

Az utóbbi években a kis- és középvárosok szerepe, lehetőségei és feladatai a területfejlesztésről szóló beszélgetések, társalgások kiemelt témáivá váltak.

Egyes kutatások szerint arany középvállalkozásokat jelenítenek meg, hozzájárulnak a területi kohézió megteremtéséhez, illetve képesek vidéki hinterlandjaik (hátszág – támogatást nyújtó település) integrálására, összekapcsolására, mások szerint a területfejlesztés súlypontja a források hatékony felhasználása érdekében a nagyvároson, a metropoliszon van. A tanulmány ebben az értelmezési térben keresi a romániai kis- és középvárosok helyét, és vázlatot állít össze a fejlesztéspolitikai lehetőségeikről, amelyek csak látszólag szűkösek.

A romániai területfejlesztési rendszert meghatározó, olyan jellegű szakpolitikai dokumentum, mint Magyarországon az Országos Területfejlesztési Konceptió, nem létezik. A 2004-ben kormányra került erők ugyan belekezdték a tervezésébe, s készültek is háttérelmzések és térképek, amelyeket több alkalommal is bemutattak, ám a koncepció, az ötlet, az elképzelés nem valósult meg. Hozzá kell tenni, hogy látens módon már korábban is létezett ilyen jellegű terv, legalább elképzelés szintjén, Nemzeti Területfejlesztési Program cím alatt, hiszen az ESPON hivatkozik egy minisztériumi nyilatkozatra, amely a következőket emeli ki, mint Románia területfejlesztési céljait:

- a városhálózat többközpontú jellegének erősítése.
- a kis- és középvárosok szerepének erősítése.
- a vidéki térségekben az életfeltételek romlásának megállítása. (Csák, 2009)

Kézzelfogható dokumentum a 2001. évi 350. törvény, mely a területfejlesztés és az urbanisztika szabályozását tartalmazza. Eszerint a területfejlesztés alapvető célja a gazdasági, társadalmi, környezeti és kulturális politikák harmonizálása az ország területén, helyi és országos szinten meghatározva, az ország különböző területei közti egyensúly biztosítása érdekében, szervezve a fejlesztést, a kohéziót, a gazdasági és társadalmi kapcsolatok hatékonyságának növelése érdekében.

A területfejlesztés elvei a törvény értelmében Romániában a következők:

- hierarchizálás (szintek)
- kohézió: a közösség számára biztosítani kell a közszolgáltatásokat (vízellátás, fűtés, villany, egészségügy, oktatás, környezetvédelem, közrendészet stb.), a jólétet és a fejlődés lehetőségét
- területi integráció nemzeti, regionális és megyei szinten.

A törvény szerint a területfejlesztés alapvető célkitűzései a következők:

- a régiók és a térségek kiegyensúlyozott gazdasági és társadalmi fejlesztése
- az emberek és az emberi közösségek életminőségének javítása
- a természeti erőforrások kezelése és a természet védelme
- ésszerű területhasználat.

A jogszabály az urbanisztikát olyan tevékenységként értelmezi, amely rövid, közép- és hosszútávú stratégiák alapján élénkíti a települések komplex fejlődését.

Alapvető célkitűzései a következők:

1. Az infrastruktúrához, a közszolgáltatásokhoz és a megfelelő lakóhelyhez való hozzáférés biztosítása révén javítja az életminőséget.
2. A gyerekek, idősek és fogyatékkal élők elvárásainak megfelelő feltételeket teremt.
3. A városi funkciókkal összhangban hatékony területhasználatra törekszik.
4. Ellenőrzi a beépített terület terjeszkedését.
5. A természetes és épített örökséget védi és hasznosítja.
6. Az épületállomány minőségének javulását biztosítja.
7. Óvja a településeket a természeti katasztrófáktól.

A területfejlesztésnek a törvény értelmében a következő alapidokumentumai vannak

Nemzeti Területfejlesztési Terv, Regionális Területfejlesztési Terv, Általános Urbanisztikai Szabályozás, Megyei Területfejlesztési Tervek, Zonális Területfejlesztési Tervek, Általános Urbanisztikai Tervek, Zonális Urbanisztikai Tervek, Részletes Urbanisztikai Tervek. (Csák, 2009)

A megyei szint esetében a megye területfejlesztési elveinek kijelölése a prefektus joga és kötelessége, a területfejlesztési terveket viszont a megyei tanácsok fogadják el.

A Nemzeti Területfejlesztési Terv egyes részei törvény-csoportot alkotnak. Ezek közül jelen tanulmány céljával összhangban a településhálózatra vonatkozó részt mutatom be részletesebben, azaz a 2001. évi 351. törvényt. A törvény értelmében Romániában kétféle település található, azaz városi (urbane) és vidéki (rurale), melyek ezen csoportosításon kívül úgynevezett szintek (ranguri) szerinti hierarchikus rendszert alkotnak. A nulladik szint Bukarestet, a fővárost jelöli, melyről a törvény kimondja, hogy európai fontossággal bíró város. Az I. szintű városok olyan municípiumok, amelyek nemzeti fontossággal bírnak és egyúttal európai szintű hatás lehetőségét hordozzák. A II. szintű városok azok a municípiumok, melyek több vagy egy megyére kiterjedő fontosságúak, vagy szerepet játszanak a településhálózat egyensúlyában, ilyen többek között Sepsiszentgyörgy is. Az egyéb városok III. rangúak. Azon falvak, amelyek községközpontok, IV. rangúak, míg a településhálózat alsó szintjén az V. rang a községekhez vagy városokhoz tartozó falvak találhatóak. (Csák, 2009)

A város és a municípium cím a területi közigazgatásról szóló 2001. évi 215-ös törvény alapján került meghatározásra, alapvetően közigazgatási szempontok alapján.

A rangok szerint hierarchizált településhálózat tehát első közelítésben három tényezőt vesz figyelembe:

- a település városi vagy vidéki jellege
- európai vagy országon belüli jelentősége
- közigazgatási hierarchián belüli szintje.

A rangok közötti mozgás törvény révén valósulhat meg (2001/351), a valós adatok figyelembevételével (statisztikai adatok), és helyi népszavazás megerősítése is előfeltételt képez. (Csák, 2009)

A törvény rendelkezik arról, hogy melyek a közigazgatási funkciók szerinti besorolás (város és municípium) előfeltételei (így pl. lakosságszám, ivóvízellátás, oktatás, környezetvédelem stb.), majd megjegyzi, hogy a felsorolt mennyiségi és minőségi mutatóknak jelenleg hány város és municípium felel meg.

A rangok szerinti besorolás szempontrendszere a következő:

- földrajzi elhelyezkedés: (geostratégiaileg fontos helyen található, csak 0 és I. rang esetén kell figyelembe venni) vagy megyeszékhelyi rang (utóbbi csak a II. rang esetén vizsgálják);
- lakosságszám:
  - 200 000 fölött I. rang,
  - 50 000 és 200 000 között II. rang, amennyiben megyeszékhely,
  - 25 000 és 70 000 között II. rang, amennyiben nem megyeszékhely,
  - 5 000 és 30 000 között III. rang; vonzáskörzet (hatás-zóna),
  - 200 és 500 ezer közti lakos és 60-80 km: II. rang, megyeszékhely,
  - 30 és 100 ezer közti lakos és 20 km: II. rang, nem megyeszékhely,
  - 5 és 40 ezer közti lakos és 10-20 km: III. rang.
- további vizsgálati szempontok:
  - elérhetőség, gazdasági funkciók, közigazgatás és igazságszolgáltatás, kultúra, kereskedelem és szolgáltatás, turizmus, pénzügyi funkciók, sport, környezetvédelem, vízközművek, egyházak, szállítás és kommunikáció, közrendvédelem és közbiztonság.

A törvény figyelmet szentel a hálózat alacsonyabb szintjein található, úgynevezett IV. és V. rangú településekre is. A törvény korlátozza a községek rendszerének elaprózódását, ezért legalább 1500 lakost, kiegyensúlyozott költségvetés lehetőségét, belső közúti vagy vasúti kapcsolatot, valamint az alapvető közintézményekhez szükséges épületeket írja elő. Ennek ellenére sok helyen, különösen Erdélyben jellemző a korábban önálló községek önállósulási törekvése, ami az 1940-es években vagy a századfordulón épült infrastruktúra miatt viszonylag könnyen megvalósulhatott. (Csák, 2009)

A 2001/351-es településhálózatra vonatkozó törvény

A törvény megalkotásához és módosításához pontos adatokra van szükség, így a Statisztikai Intézet Hivatalos Oldalának (INS) adataiból megtudhatjuk a lakosságszámot és ennek alapján megállapíthatjuk, hogy mekkora, mennyi és milyen szolgáltatásokat, ellátást kell biztosítaniuk a lakosság, a térség számára. Az INS szerint Sepsiszentgyörgy lakossága 2011-ben (a népszámláláskor) 66,524 volt, amely 2013-ban 65,743-ra csökkent. 2015-ben 65,203 lakos volt, amely 2017-ben 64,607-re csökkent.

A 2001. évi 351-es számú Törvény a településhálózatra vonatkozó szabályokat, követelményeket közli. Sepsiszentgyörgy municípium és egyben megyeszékhely, 25,000 és 70,000 közötti lakossal II. rangban helyezkedik el és az alábbiakban megfigyelhetőek, hogy milyen kritériumokkal, intézményekkel, ellátási körzettel, kulturális, oktatási, pénzügyi, turisztikai, egészségügyi, infrastrukturális, szállítási, vízellátási, biztonsági, környezetvédelmi, valamint közigazgatási szolgáltatásokkal kell rendelkeznie:

- Ellátási körzete: 20 km
- Utak biztosítása, összekapcsolása: közvetlen hozzáférést biztosít a vasúthoz, a nemzeti úthoz, a megyei úthoz, illetve az ellátási körzetbe beletartozó más térségekkel összekapcsoló utak, hozzáférési lehetőséget biztosít.
- Gazdasági funkciók: termelési kapacitás a mezőgazdaságban is.

1. táblázat: A felszerelés, a berendezés szintje

<i>A felszerelés, a berendezés szintje</i>	
Közigazgatás, megyei hatóságok, politikai pártok	-Helyi közigazgatási központok - Bíróság, Párt központok, - Szakszervezetek és egyéb szervezetek
Oktatás, tudományos kutatások	- általános iskolák, líceumok (elméleti, szak, poszt), speciális iskolák, kollégiumok - kutatóintézetek leányvállalatai
Egészségügy, szociális szolgáltatások, segélyek	- kórház, mentőállomás, gyógyszertárak, bölcsődék, árvaház, idősek otthona
Kultúra	- kultúrház, mozi, könyvtár, múzeum, kiállítóterem, művelődési központok (színház, tánc), klubok stb.
Kereskedelem, kereskedelmi szolgáltatások	- üzleti egységek: szakosodott üzletek, vegyes üzletek, szupermarketek, agroélelmiszer piac, - egyéb szolgáltatási egységek
Turizmus	- egy hotel, amely három csillaggal rendelkezik és minimum 50 férőhelyes
Pénzügy, bankok, biztosítások	- pénzügyi-, banki- és biztosítási egységek fiokjai, leányvállalatai
Sport, pihenés	- stadionok, sporttermek és sportszarnokok (megyei vagy helyi szintű versenyek), egyéb sportlétesítmények, nyilvános kertek és egyéb szabadidős rendezvények
Környezetvédelem	- környezetvédelemre specializálódott berendezések - a szennyezőanyag-kibocsátás és a városi higiéniájának nyomon követése
Vizellátás és csatornázás	- vízellátó hálózatok, csatornahálózatok, szennyvíztisztító telep
Kultuszok	- esperességek, plébániák
Szállítás, kommunikáció	- állomás, buszmegállók, posta, telefonközpont
Biztonság	- Rendőrség, Csendőrség, Tűzoltóság

Forrás: saját szerkesztés

Településrendezési szempontból, ha léteznek és működnek a fentiekben bemutatott funkciók, intézmények, szervezetek, szolgáltatások egy térségen belül, akkor megfelelnek egy II. rangú municípium vagy megyeszékhelyű municípiumnak. Ide tartozik természetesen Sepsiszentgyörgy is.

A települések közötti együttműködés

A települések közötti együttműködésnek Romániában három formája lehetséges:

Az első forma az egyesületekről szóló jogszabály szerint, mint jogi személyek alkothatnak egyesületet.

A második formát a 2001. évi 350-es Területfejlesztési törvény biztosítja, amely a municípiumok környezetében található települések társulását jogi személyiség nélkül, úgynevezett metropolisz (nagyvárosok) formájában engedélyezi.

A harmadik forma a 2001. évi 215-ös közigazgatásról szóló törvény. Az önkormányzatok közösségi fejlesztési társulásokat hozhatnak létre, melyek már jogi személyiséggel rendelkezhetnek és hivatalt is működtethetnek.

„Végül a területfejlesztés szempontjából lényeges területi igazgatási szinteket érdemes áttekinteni. Mivel az Alkotmány szerint csak két ilyen szint létezhet, azaz a központi és a helyi szint, ezért a 2001. évi 215. törvény is ezeket különbözteti meg. A helyi szint szereplői: a községek, a városok, a municípiumok, a megyék.” (Csák, 2009)

„Az egyes helyi területi igazgatási szintek nincsenek egymással hierarchikus viszonyban. A megyéknek nincs szabályozási joguk a városok vagy községek vonatkozásában, leszámítva a megyei területfejlesztési terv szabályozási részének alkalmazását, amely terv megléte azonban nem kötelező, s így gyakorlatilag üres tervszintről beszélhetünk.” (Csák, 2009)

Informális módon azonban a megyék befolyása nagy, kettős okból adódóan.

Egyrészt a megyék kezelésében vannak a megyei utak, s így az egyébként is rossz infrastruktúrájú községeket az országos közlekedési hálózatba bekapcsoló utak felújítása, rehabilitációja meglehetősen nagy érdekérvényesítő képességet jelenít meg a megyei döntéshozók oldalán.

„Másképpen az ország kiegyensúlyozott fejlesztése szempontjából, összhangban a szubszidiaritás elvével, mely szerint minden döntést és végrehajtást a lehető legalacsonyabb szinten kell meghozni, ahol a legnagyobb hozzáértéssel, érintettséggel rendelkeznek, tehát a kormány a megyei tanácsokra bizza a költségvetés elosztását a községek fejlesztése érdekében, s ezek elosztásakor figyelembe veszik a megyei szükségletek szempontjait. A forráshiányos községek örömmel fogadják ezeket a forrásokat, ezzel a megyei utaknál jelzett informális lehetőségeknek nyitva teret.” (Id.Csák, Healey, 2009)

Az ESPON-t az Európai Területfejlesztési Perspektíva gondolatvilága határozza meg, mely szerint kiemelten kezeli a policentrikus hálózatok, rendszerek makro (nagy), mezo(közép) és mikro(kis)szinten való alkalmazását, s elemzésekkel támasztja alá ennek létjogosultságát. Az ESPON együttműködési program célja az uniós kohéziós politika hatékonyságának javítása, az európai strukturális és beruházási alapok alá tartozó programok, valamint a nemzeti és regionális területfejlesztési politikák támogatása.

„A területi tervezésben nagy hangsúlyt kell fektetni a város-vidék folytonosságra, hiszen a városi és vidéki terek valójában interdependenciában, azaz kölcsönös függőségben állnak egymással, ezért a belső kapcsolatok, kölcsönhatások mentén értelmezendő a fejlesztés kérdése.” (Idézi Csák, ESDP, 2009)

A városi térbe beáramlik:

- a munkaerő
- a vásárlók (a fogyasztók)
- a kulturális tevékenységeket igénybevevők
- az élelmiszer
- a víz és egyéb erőforrások.

Ugyanakkor kiáramlik:

- a szennyezés és a hulladék
- a migráció révén a lakosság egy része
- a munkaerő

Kétirányú mozgást feltételeznek:

- a képzés és az oktatás terén
- a kikapcsolódás és a turizmus terén.

A vidéki területek fejlesztésében az ESPON szerint kiemelten fontos szerepük van a kis- és középvárosoknak (SMESTO). A SMESTO-k kitüntetett szerepe közvetlenül levezethető a több területi szinten is alkalmazható többközpontú célkitűzésből.

A SMESTO önálló minőség a településhálózatban, amely gyakorlatilag a metropoliszok (MEGA-k) és a vidéki terek közötti kapcsolatot jelenti. Ebben az összefüggésben a SMESTO-k fejlesztésének kulcsa kettős: egyrészt szükségük van a MEGA-kal való jó szomszédságon vagy hálózatosodáson alapuló együttműködésre, másrészt pedig életképességük feltétele a megfelelő vidéki hinterland (háterszág vagy támogatást nyújtó település) megléte. Így a SMESTO-k egyrészt integrálják, beillesztik, beépítik saját vidéki háterszágukat, másrészt biztosítják a MEGA-kban megvalósuló gazdasági növekedést saját területükön, beleértve a háterszágukat is. A SMESTO-k az „arany középútak”, amelyek a területfejlesztésben kiküszöbölhetővé teszik a MEGA-k és falvak hátrányait egyaránt. Ugyanakkor tény, hogy méretgazdaságosság nélkül az agglomerációs előnyök nem jelennek meg. Mi történik tehát azokkal az úgynevezett periférikus SMESTO-kkal, amelyeknek nincsenek elérhető közelében MEGA? Az ESPON program álláspontja szerint ebben az esetben a nagyobb térségben található SMESTO-k partnerségen alapuló hálózatának kialakítása esetén lehetőség van olyan SMESTO-kból álló rendszerek kialakítására, amelyek fel tudják mutatni az agglomerációs előnyöket.

Amennyiben a SMESTO tehát MEGA(k)-hoz integrálódik vagy elszigetelt esetben más SMESTO-kkal hálózatosodik, el tudja látni funkcióit, melyek a következők:

- ellátási funkció,
- kínálati funkció
- lakófunkció
- kulturális funkció
- helyi piaci funkció. (Idézi Csák, Elsasser, 2009)

A helyzet pontosabb értelmezéséhez azért utalni szeretnék az ESPON 2005-ben megjelenő térgazdaságtani összefüggésére, mely szerint a szállítási költségek csökkenése és a méretgazdaságosság növekedése együttesen polarizációhoz vezet. A polarizáció nem más, mint a fejlődési különbségek növekedésében vélt regionális fejlődések. A kölcsönös függőségben lévő települések közötti belső növekedési, gazdaságfejlesztési tényezők különbözőek. A fejlődőtebb település úgy segíti a kevésbé fejlett települést, hogy közben a fejlettebb település továbbra is fejlődik. Azaz a helyzet korántsem egyszerű, s könnyen belátható, hogy már csak

ezért is szükség van a több szintű partnerségek kialakítására és a közösen összeállított területi jövőképek megvalósítására.

A partnerségek előnyeit az ESPON a következőkben foglalja össze:

- együttműködések alakulnak ki
- konszenzus, azaz egyetértés, megállapodás épül
- nagyobb költségvetés áll rendelkezésre
- nő a helyi fejlesztési képesség
- erősödik a területi marketing
- a folyamatok koordinálhatók
- épül a bizalmi légkör, és növekedést elősegítő politikai környezet alakulhat ki. (Csák, 2009)

Vonzáskörzet: a város által ellátott terület. A városok körét a különböző országokban más-más szempontok alapján határozzák meg. Van, ahol a lélekszám a döntő, máshol a funkció számít.

A térben található egyetlen központi hely és az általa központi javakkal ellátott terület települései között egyértelmű kapcsolat írható le. Viszont, a szervezett társadalmat, mint helyi jelenséget, földünkön már nehezen képzelhetjük el, hiszen az ember léptei nyomában újabb és újabb városok és központok születtek és tűntek el, melyek adott időben egyszerre, kölcsönhatásban léteztek és léteznek ma is. Minden központhoz kapcsolódik periféria, egy központ kapcsolódhat más központhoz, mellérendeltségi és alárendeltségi viszony szerint is, az egyes vonzáskörzetek átfedésben vannak egymással és hierarchikus rendszert alkotnak.

Ezt Walter Christaller (Christaller 1933) még rajzon pontokkal, vonalakkal, koncentrikus körökkel, egymásba illeszkedő hatszögekkel írta le, illetve magyarázta. Nem általános településhierarchiáról és általában központi helyekről írt, hanem ágazati szempontból elkülönítette a vonzáskörzetrendszereket. Szemléltette a központi helyeket közigazgatási, közlekedési és kereskedelmi szempontból.

Egy település vonzásterületét egy bizonyos központi szolgáltatás igénye szervezi, így az egyes központi településen elérhető központi javak szerinti ágazati vonzáskörzetekből állítható össze egy központi hely (összesített) vonzáskörzete. Az ágazati vonzáskörzetek összeadódnak, kölcsönhatásban állnak egymással vertikálisan, és a szomszédos központok vonzáskörzeteivel horizontálisan is. A vonzáskörzetek mindenkori rendszere történetileg kialakult. A központokat és a vonzáskörzeteket szervezhetik adminisztratív úton, vagy szerveződhetnek önmaguktól a mindenkori piaci tényezőknek megfelelően. Térben és időben dinamikusan változó rendszert alkotva képesek gazdasági térszerkezetet alakítani. (Idézi Szabó, 2009, Dövényi Z. 1977)

Összefoglalás

Annak érdekében, hogy dolgozatomat összegezhessem, fontosnak tartok néhány olyan elméleti és gyakorlati részt kiemelni a témán belül, amelyek által következtetéseket vonhatok le a kutatásom befejeztével és visszaigazolhatok a hipotéziseimre.

Románia tudatos térszerep vállalásának vizsgálatához az alábbi fogalmak, törvények megértésére, kibontására, elemzésére, különböző elméletek bemutatására, értelmezésére volt szükségem: elemeztem a regionális politika fogalmát, ennek fejlesztését, a területi kohézió céljait, a városok szerepét, perspektíváját, a területfejlesztés elveit, illetve célkitűzéseit. Továbbá, a regionális fejlesztésről, területrendezésről, urbanisztikáról, településhálózatról szóló törvényeket, a területi közigazgatásról szóló törvényeket mutattam be és elemeztem, majd

meghatároztam a vonzáskörzet fogalmát, valamint az oktatás, a felsőoktatás és a kultúra szerepét a térségben, a társadalomban.

Az elméleti alapvetésben fontosnak tartottam a regionális fejlesztés folyamatát meghatározni, amely nem más mint a gazdaság működésében történő olyan tudatos beavatkozás, melynek célja egyrészt a fenntartható helyi fejlődés biztosítása, másrészt a lakosság életszínvonalának növelése, ahol a helyi önkormányzat szerepe rendkívül meghatározó a fejlesztési célok megvalósulása érdekében.

Ahhoz, hogy megállapíthassam, hogy mennyire tudatos Románia térség szerep vállalása szükségesnek véltem megvizsgálni azokat a kritériumokat, amelyek a legjobban befolyásolják vagy meghatározzák a térség fejlődését, a térség lakosságának elégedettségét és lakosság helybenmaradását, valamint a lakosság szükségleteinek kielégítését.

Mindemellett, Sepsiszentgyörgy törekszik társadalmi és gazdasági szerepének növelésére, a policentrikus (többközpontú) fejlődés elveinek alkalmazására, a városközpont elérhetőségének javítására, illetve Sepsiszentgyörgy és vonzáskörzete közötti szállítás javítására (közlekedési infrastruktúra), továbbá törekszik szociális, társadalmi infrastruktúrájának javítására és a turizmus regionális gazdasági szerepének növelésére.

Románia tudatos térség szerepe a gazdaságban is megnyilvánul. A gazdasága főként a helyi lakosság szükségleteivel és igényeivel összefüggő tevékenységekre és szolgáltatásokra (lakhatás, közszolgáltatások) támaszkodik. Ilyen helyi gazdaságnak tekinthető a társadalmi-gazdasági szerkezet, különösen azokban a térségekben, mint amilyenbe Sepsiszentgyörgy is besorolható: az oktatásból, turizmusból, a kultúrából élnek vagy nagyobb városok szomszédságában vannak. Ezek a városok stratégiai kezdeményezéseket indítanak a kreatív gazdaság kedvező feltételeinek (támogatások vagy adókedvezmények), illetve a helyszínek magas minőségének megteremtésére (oktatások, kisvállalkozói közegek, kulturális foglalkoztatottsági lehetőségek) ami vonzza a „kreatív” lakosságot és beruházásokhoz kötődik.

Ahhoz, hogy Sepsiszentgyörgy térség szerepét, vonzáskörzetét, ellátási körzetét megállapíthassam, először megkellett határoznom a vonzáskörzet fogalmát majd azt, hogy hányadik rangú város, milyen térségi funkciókkal bír. Mindezt a következőkben fejtem ki: a vonzáskörzet, a város által ellátott terület. A városok körét a különböző országokban más-más szempontok alapján határozzák meg. Van, ahol a lélekszám a döntő, máshol a funkció számít. A településfejlesztés, a munkahelyteremtés, a lakhatási feltételek megteremtése szoros összefüggésben áll az adott térség, az adott település munkaerő-felvevő képességével és a vonzáskörzettel. Sepsiszentgyörgy municípium és egyben megyeszékhely, 25,000 és 70,000 közötti lakossal a II. rangban helyezkedik el, ellátási körzete 20 km. A II. rangú városok azok a municípiumok, melyek több vagy egy megyére kiterjedő fontosságúak, vagy szerepet játszanak a településhálózat egyensúlyában.

Irodalomjegyzék

1. Armstrong-Taylor, Regional economics and policy. Blackwell Publisher OxfordMalden, 2000, utoljára használtam 2018. június 13.
2. Benedek József, Regionális fejlesztés és területi kohézió Romániában a 2014-2020-as programozási időszak perspektívájából, 36–38 o.
3. Christaller, Walter, Die zentralen Orte in Süddeutschland” (1933)
4. Csák László, Tér és társadalom, Romániai kis- és középvárosok “jelentéktelensége”, 2009, 23. évfolyam, 1.szám, utoljára használtam 2018. február 22.

5. ESPON, Rejtett potenciál a kis- és középvárosokban, Európai Regionális Fejlesztési Alap, 2013, utoljára használtam 2018. június 20.
6. Fodor Ágnes & all, Partnerség figyelembe vétele a területfejlesztésben, különös tekintettel a civil szervezetekre, VÁTI Stratégiai Tervezési Iroda, 2003, 40–45 o.
7. Goda, P; Káposzta, J; Péli, L. (2013): Case study on spider-net entrophy investigation in rural areas. Review on Agriculture and Rural Development 2: 1 pp. 296-302., 7 p. (2013) ISSN 2063-4803 296
8. Goldstein, H.A. Renault, Contributions of Universities to Regional Economic Development: A Quasi-Experimental Approach, Regional Studies, 2004, utoljára használtam 2018. május 14.
9. Gondos Borbála, Hercz Ágnes, A kulturális tevékenységek hatása az életminőségre, 2015, utoljára használtam 2018. február 21.
10. Káposzta, József (2016): Regionális összefüggések a vidékgazdaság fejlesztésében. STUDIA MUNDI - ECONOMICA 3: 1 pp. 52-61., 10 p. (2016) DOI: 10.18531/Studia.Mundi. 2016.03.01.52-61, ISSN 2415-9395
11. Káposzta, J; Ritter, K; Nagy, H. (2016): Local Economic Development in Transition Economies: A Tool for Sustainable Development of Rural Areas. In: Vasily, Erokhin (szerk.) Global Perspectives on Trade Integration and Economies in Transition. Hershey (PA), Amerikai Egyesült Államok: IGI Global, (2016) pp. 281-298., 18 p. ISBN: 978-15225-04528
12. Kovács Zoltán, Népesség- és településföldrajz, Egyetemi jegyzet. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2002, utoljára használtam 2018. május 14.
13. Kovács Zoltán, Társadalomföldrajzi kislexikon város szócikke, Térport, 2001, utoljára használtam 2018. május 14.
14. Legea nr. 351/2001 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național - Secțiunea a IV-a Rețeaua de localități, M. Of. Al României, 2001 utoljára használtam 2018. március 18.
15. Naresh K. Malhotra, Dan Nunan, David F. Birks, Marketing Research, Pearson Education Limited, 2017, utoljára használtam 2018. január 21.
16. Raska Nikoletta, Szubszidiaritás elve az Európai Unióban, Miskolci Egyetem, 2013, 80–82 o.
17. Rechnitzer János, A regionális tudomány helyzete, Tér és Társadalom 1994, 10. évf., 1-11. o.
18. Sepsiszentgyörgy Polgármesteri Hivatalának Honlapja, utoljára használtam 2018. Február 22.
19. Strategia integrată de dezvoltare urbană a municipiului Sfântu Gheorghe, Cluj Management and Planning Group, 2015, utoljára használtam 2018. június 13.
20. Szabó Gergő, A térinformatika alkalmazási lehetősége vonzáskörzet-vizsgálatokban, kiskereskedelmi vonzáskörzet felmérésének példáján, 2009. 3. évf. 1. sz., 25. o.
21. Szőcs Levente, A társadalomtudományok kutatási módszertana, Státus, 2009, 37 o., 96. o, 98. o.
22. Szüdi János, Az oktatás szerepe a gazdasági növekedésben, Galamus, 2012, 15–18. o.
23. Vitányi Iván, A kultúra szerepe a társadalomban és a demokráciában, 2016, utoljára használtam 2018. február 21.